

मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः। १-३ इन्द्रः, ४, ६, ८, ९ मरुतः, ५, ७ मरुत इन्द्रश्च, १० इन्द्रः। गायत्री

युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तं परि तस्थुषः। रोचन्ते रोचना दिवि॥ १ ॥००६ ॥०१

परि- परितः। तस्थुषः- अवस्थिताः। इन्द्रस्य परिवारा इत्यर्थः। रोचनाः- दीप्यमानाः। मरुतः इन्द्रस्य सहकारिणः प्राणविशेषाः। ब्रध्नम्- महान्तम्। ब्रध्नशब्दो महन्नामसु पठितः। अरुषम्- अहिंसापरम्। रुष हिंसायाम्। हितपरमित्यर्थः। नजस्तद्विरोधित्वम्। इन्द्रम्। युञ्जन्ति- नियोजयन्ति। दिवि- चिदाकाशे। रोचन्ते- प्रकाशन्ते ॥१॥

युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे। शोणा धृष्णू नृवाहसा॥ १ ॥००६ ॥०२

अस्य- इन्द्रस्य। शोणा- अरुणौ। धृष्णू- प्रगल्भौ। नृवाहसा- वीरवाहकौ। हरी- आकर्षणशक्तिप्रतीकभूताश्चौ। प्राणापानौ। काम्या- कमनीयौ। विपक्षसा- द्वयोः पार्श्वयोः स्थितौ। रथे- इन्द्रवाहने। युञ्जन्ति ॥२॥

केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे। समुषद्भिरजायथाः॥ १ ॥००६ ॥०३

अकेतवे- प्रज्ञारहिताय। केतुम्- प्रज्ञाम्। कृण्वन्- कुर्वन्। केतुशब्दः प्रज्ञानामसु पठितः। अपेशसे- शुद्धरूपरहिताय। पेशः- रूपं। कृण्वन्- कुर्वन्। उषद्भिः- ज्ञानोदयैः। समजायथाः- प्रभूतोसि। मर्या- मर्त्याः इदमाश्चर्यं पश्यत ॥३॥

आदह स्वधामनु पुनर्गर्भत्वमेरिरे। दधाना नाम यज्ञियम्॥ १ ॥००६ ॥०४

आत्- अनन्तरम् । अह- एव । यज्ञियम्- देवपूजादानसङ्गतिकरणसंबद्धम् । नाम । दधानाः-
धारयन्तः । मरुतः- इन्द्रसहायकाः प्राणविशेषाः । स्वधाम्- आत्मधारणां निःश्रेयसकरीम् । अनु-
अनुसृत्य । पुनः- पौनःपुन्येन । गर्भत्वम्- उपासकानां हृदये गर्भमिव स्थितमग्निम् ।
अरण्ययोर्निहितो जातवेदा गर्भ इव सुभृतो गर्भिणीभिरिति श्रुतिः । एरिरे- प्रेरितवन्तः ॥४॥

वी॒लु चि॒दारु॒ज॒लुभिर्गु॒हा चिदिन्द्र॒ वह्नि॒भिः । अवि॒न्द उ॒स्त्रिया॒ अनु॑ ॥ १ ॥००६ ॥०५

वीलु चित्- दृढमपि । आरुजलुभिः- भञ्जद्भिः । रुजो भङ्गे । वह्निभिः- वोढृभिः । दुर्गममपि भङ्क्त्वा
नेतुं समर्थैरित्यर्थः । मरुद्भिः । इन्द्र । गुहा- गुहायां हृदयस्थाने इत्यर्थः । गुहा हृदयं श्रुतौ । उस्त्रियाः-
आत्मसूर्यस्य ज्ञानरश्मीन् । उस्त्राशब्दो रश्मिनामसु पठितः । अनु- अन्विष्य । अविन्दः-
लेभिषे ॥५॥

दे॒वय॒न्तो यथा॑ म॒तिम॒च्छा वि॒दद्व॑सुं गिरः । म॒हाम॑नूषत श्रुतम् ॥ १ ॥००६ ॥०६

यथा । देवयन्तः- द्योतनकामाः । तथा । गिरः- मन्त्राः । मतिमच्छा- सुमतिं अभिलक्ष्य । विदद्वसुम्-
ज्ञानवसुसंयुक्तम् । विद ज्ञाने । महाम्- महान्तम् । श्रुतम्- साधारणेन्द्रियातीतश्रुतिगम्यम् । इन्द्रं
मरुद्गणं वा । अनूषत- स्तुतवन्तः । णु स्तुतौ ॥६॥

इन्द्रे॒ण सं हि दृक्ष॑से संजग्मानो अवि॒भ्युषा॑ । म॒न्दू स॒मान॑वर्चसा ॥ १ ॥००६ ॥०७

हे मरुद्गण । अविभ्युषा- अभयेन । इन्द्रेण । सं दिदृक्षसे- सम्यक् दृश्यसे । युवामिन्द्रमरुद्गणौ ।
मन्दू- मुदितौ । समानवर्चसा- समानतेजसौ ॥७॥

अ॒न॒व॒द्यैर॒भिद्यु॑भिर्म॒खः स॒ह॒स्वद॑र्चति । ग॒णैरिन्द्र॑स्य॒ काम्यैः॑ ॥ १.००६.०८

मखः- अयं यज्ञः सङ्गतिकरणं दानं वा । अनवद्यैः- दोषरहितैः । अभिद्युभिः- अभितो दीप्तैः ।
काम्यैः- कमनीयैः । इन्द्रस्य गणैः- मरुद्भिः प्राणविशेषैः । सहस्वत्- सहनशक्त्याख्यबलोपेतं यथा
भवति तथा । अर्चति- इन्द्रं पूजयतीत्यर्थः । इदं सङ्गतिकरणं दानमेव पूजा भवतीत्यर्थः ॥८॥

अतः परिज्मन्ना गहि दिवो वा रोचनादधि । समस्मिन्नृञ्जते गिरः ॥ १.००६.०९

परिज्मन्- परितो गत । अज गतिक्षेपणयोः । अतः- अस्माल्लोकाद्वा । रोचनात्- ज्योतिर्मयात् ।
दिवः- द्युलोकाद्वा । आ गहि- आगच्छ । गिरः- मन्त्रान् । अस्मिन्- एतस्मिन् उपासने ध्याने वा ।
समृञ्जते- प्रसाधयति भवानित्यर्थः । समृञ्जतिः प्रसाधनकर्मा इति यास्कः ॥९॥

इतो वा सातिमीमहे दिवो वा पार्थिवादधि । इन्द्रं महो वा रजसः ॥ १ ॥००६ ॥१०

इतः- अस्मात् । पार्थिवात्- पृथिवीलोकाद्वा । दिवो वा- द्युलोकाद्वा । महः- महतः । रजसो वा-
अस्माल्लोकाद्वा । अन्तरिक्षाद्वा । इन्द्रम्- इन्द्रस्य । सातिम्- लब्धिम् । षणु दाने । ईमहे-
याचामहे ॥१०॥